

Hvem hadde kommandoen på Midtskogen?

Av oberstløytnant cand.philol. Anton Olstad

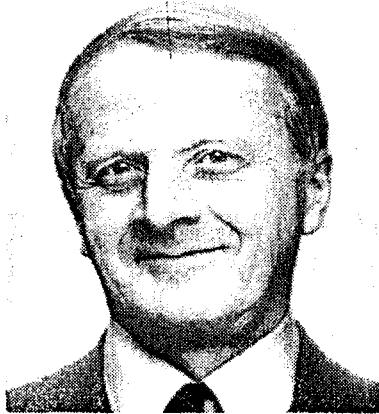
Oberstløytnant cand.philol. Anton Olstad har sendt følgende som er foranlediget av professor Arvid Brodersens artikkel i nummer 8/9 av Norsk Militært Tidsskrift:

Mange mener, også professor Arvid Brodersen, i en artikkel i Norsk Militært Tidsskrift nylig, at major Olaf Helset hadde kommandoen på Midtskogen under kampen natt til 10. april 1940. Det er formelt riktig men reelt feil.

Tillat meg derfor en rask oppsummering. Oberst Hans Hiorth, sjefen for IR5 på Elverum var 9. april på inspeksjon av regimentets nøytralitets-bataljon på Trandum, men kom ca. kl. 10.40 tilbake til Elverum.

Major Trygve Sandvik, regimentskommandøren, fikk om morgenen, antagelig litt før klokken 06.00 ifølge hans rapport, telefonisk underretning fra oberst Jørgen Jensen, sjef for Dragon Regiment 2 på Hamar, om tyske sjøstridskrefter i Oslofjorden og fiendtlighetene som var i gang. Umiddelbart etterpå mottok major Sandvik i en telefonsamtale med general Hvinden-Haug, sjefen for 2. Divisjon, ordren om delvis mobilisering. Major Sandvik utvirket i konferanse med oberst Jensen noe senere at 1. mobiliseringsdag skulle være 10. april, ikke 11. april slik ordre lød. Oberst Jensen forela dette for statsminister Nygaardsvold på Hamar. Det gjaldt IR5 og DR2.

De har, naturlig nok, sett bort

fra at det skulle være stille mobilisering. Det hadde jo heller ingen hensikt etterat radioen hadde bragt Kohts uttalelse om «almindelig mobiliseringsordre» i intervjuet på Oslo Østbanestasjon om morgenen. Enkelte lensmenn slo opp mobiliseringsplakater, i IR5's distrikt, der de rakk det.

Den forvirring som radiomeldingen om mobilisering og mobiliseringsplakater ofte med to forskjellige datoer skapte, skal forbigåes her. At Quisling «tilbakekalte» mobiliseringsordrene gjorde ikke mulighetene for rot mindre.

På Terningmoen foregikk det, i Skyteskolens regi, et gassvernkurs. Dessuten var kaptein Arne Hagtvedts gardekompani der for å drive skyteøvelser. På Terningmoen lå IR5's viktigste lagere.

Major Sandvik forteller at en del befall som tilhørte regimen-

tet møtte utover dagen, likeledes noe av det personell som skulle møte straks ved mobilisering.

Kaptein Arne Hagtvedt skriver i sin rapport (mai 1941):

«Det var ved 16-tiden at major Helset og jeg fikk ordre om å melde oss for oberst Hjort. (Skal være Hiorth, forfatterens anmerkning.) og jeg fikk ordre om å gruppere kompaniet mot vest for å ta imot det tyske angrep. Tilstede ved konferansen var også regimentets adjutant, kaptein Gunnar Ruud. Oberst Hjort ga ordre om at det skulle bygges og besettes sperringer ved Midtskogen og Sagstua, eller måtte jeg disponere kompaniet etter beste skjønn.»

Sitat slutt.

Om kommandoforholdene skriver han:

« — og med skiløpere holdt jeg også forbindelse med min nærmeste overordnede major Helset som hadde sin kommandoplass i Skyteskolens kontor.»

Om forbindelsen til den gardeavdeling, vesentlig to mitraljøsnelag, som lå ved Midtskogen heter det:

«Fra min ko.frem til løytnant Aasen ved Midtskogen var forbindelsen ikke god —.»

Det kan ha betydd noe.

Kaptein J. I. Rognes, som var en av lederne ved Midtskogen forteller i en rapport (11. okto-

ber 1947) at han om morgenen 9. april på Terningmoen fikk høre om det tyske angrepet på Norge. Generalinspektøren for Infanteriet var på inspeksjon nordpå, major Helset var derfor fungerende sjef for Skyteskolen. (Oberst Ruge, infanteriinspektøren kom til Terningmoen ved 20-tiden). Kaptein Rognes skriver:

«Major Helset og major Laudal, stabssjefen, var i full sving med å forklare alt befal som ikke hørte til Terningmoen de beste reiseruter for å komme frem til mobiliseringsstedene.»

Sitat slutt.

Dette var 9. april formiddag. Å sperre adkomstveiene til El-

verum og Terningmoen ble altså ikke initiert fra Skyteskolen, men av sjefen for IR5, oberst Hans Hiorth. Derom hersker ingen tvil. Helset skriver om møtet med regimentssjefen:

«Utpå ettermiddagen, antagelig ved halvfire-firetiden, ble undertegnede anmodet om å komme over til regimentskontoret sammen med sjefen for gardekompaniet. Oberst Hiorth påla gardekompaniet anlegg av sperringer på veien fra Hamar mot Elverum. Gardekompaniet gikk straks i gang med å utføre det oppdrag som var pålagt. Da vi gjennom regimentet ble underrettet om den tyske fremrykning mot Hamar, ba vi regimentet om å sende offiserer og soldater som måtte melde seg på regimentskontoret, over til Terningmoen, så vi kunne utnytte dem i forsvaret på vestfronten (Hamar—Elverumveien—Løtenveien. Forfatterens anmerkning.) Under konferanse med kaptein Hagtvedt var det klarlagt at gardekompaniet hadde forberedt sperringer ved Sagstuen, 2 kilometer vest for Elverum, og ved Midtskogen, 5 kilometer vest for Elverum.»

Sitat slutt.

Av befal som møtte og av håndrekningsmannskaper,

samt av de som ble kalt frivillige og som ble hentet inn fra Elverum, ble det organisert to tropper og en liten forsterkning til gardeavdelingen som allerede var på Midtskogen.

Det skjedde i Skyteskolens regi, i samarbeide med IR5's administrasjonspersonell, som utleverte materiell.

Om disse avdelingene skriver Helset:

«Jeg ga dem ordre om å rykke ut til Midtskogen og der forsterke den sperring som gardekompaniet hadde under bygning.»

Sitat slutt.

Major Helset ga kaptein Mikal Gaalaas, IR5, kommandoen på Midtskogen. (Helset hadde en stor sjefs evne til å bedømme medarbeidere.)

I oberst Hans Hiorths dagbok finner man:

«Oberst Ruge kom til Terningmoen og møtte derefter på Regimentskontoret. Vi ble enige om at de forsvarstiltak som da var igangsatt ved Gardekompaniets hjelp og i Elverum skulle overtakes av Skyteskolens befal. Regimentet skulle konsentrere seg om en rask mobilisering og sende framført personell til Skyteskolen.»

Sitat slutt.

IR5 har etter dette utvilsomt overtatt ansvaret for å sperre veien fra Hamar. (Midtskogen,

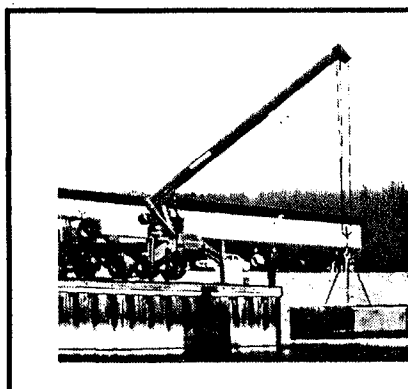

**SNEKKERI
INNREDNING
BYGGMESTER**

J.H. NÆVDAL'S

Tlf. 21 05 25
21 05 26

Sverresgt. 31
5000 Bergen

MOELVEN

- HYDRAULISKE KRANER
- TRANSPORTUTSTYR
- FORLEGNINGER
- SPESIALPRODUKTER ETTER ORDRE
- PREFABRIKERT HUS

AKTIESELSKAPET
MOELVEN BRUG
2391 MOELV TLF. 065/47281

Sagstua) til Skyteskolen, ved fungerende sjef major Olaf Helset.

Om forberedelsene på Terningmoen beretter fenrik Odd Øyen noe mer enn det Helset forteller:

Fenrik Øyen:

«Før avreisen (til Midtskogen, forf. anm.) ble alle samlet i offisersmessen, og der ble gitt en muntlig fellesordre. Mens man holdt på med dette, kom oberst Ruge inn i messen — —»

Øyen gjengir Ruges appell. Det gjaldt å hindre at tyskerne tok konge og regjering til fange. Andre nevner også Ruges vektige ord. Den militære sjef i regimentsdistriktet er i denne situasjon utvilsomt oberst Hiorth.

Ansvar for sperringen av veien fra Hamar er gitt Skyteskolen etter avtale mellom generalinspektøren oberst Ruge og ham. Major Helset sier at han har sett kommandoforholdene slik: «Kaptein Gaalaas hadde kommandoen ved Midtskogen, kaptein Hagtvedt ved Sagstua og han selv — Helset — (Sitat) hadde å samordne forsvaret på Løtvenveien».

Han skriver også, etterat oberst Ruge var kommet, holdt han seg til ham.

Kommandolinjen har da, iallfall formelt vært: Oberst Hiorth — oberst Ruge, (dette er kanskje litt problematisk, for såvidt som infanteriinspektør Ruge rangerte som eldste oberst i Infanteriet) — major Helset — kaptein Hagtvedt — løytnant Aasen, skulle man tro. Men major Helset har plassert kaptein Gaalaas som sjef på Midtskogen, over løytnant Aasen av Garden, og har tatt Midtskogen ut av Sagstuas ansvar. Det fremgår ikke av de rapporter undertegnede har sett at kaptein Hagtvedt et blitt orientert om at fremste linje ved Midtskogen ikke lenger lå under

Sagstuas, kaptein Hagtvedts kommando, slik Helset har fremstilt det, men direkte under Helset på Terningmoen.

Kaptein Gaalaas grupperte avdelingene på Midtskogen. (Det var utvilsomt uheldig at veisperringen av biler ble så lang at man kanskje ikke fikk utnyttet helt den ene mitraljøsen som virket. Men planen var god.)

Dog, etterat kampen var i gang hadde den stedlige sjef små muligheter for å innvirke. Alle avdelinger var engasjert. Samband fantes ikke. Å melde med skiløpere var bare mulig bakover, men rapportene sier ikke noe om at det ble gjort under kampen.

Det fremgår ikke av noen rapport, heller ikke av Helsets, at Helset skulle ha vært fremme ved Midtskogen.

Han hadde gitt kaptein I. J. Rognes i oppdrag spesielt å ta seg av veisperringen, stanse biler med evakuerende og bruke bilene i veisperringene. Rognes var håndfast nok. Da fløyavdelingene presses tilbake og tyskerne er kommet nær stillingens sentrum ved Midtskogen gård, (de kaster håndgranater), spør Rognes Gaalaas om de skal gi seg og komme seg unna. Ifølge Rognes' rapport svarte Gaalaas da: Det er vel tid til å skyte noen flere ennå. Vi får vente å se —.

Det bør ikke være tvil om at kaptein Mikal Gaalaas, IR5, hadde kommandoen på Midtskogen. Han ble ikke dekorert, senere hendelser får ta skylden. En annen, som hadde vært omstridt på grunn av sitt tidligere NS medlemskap, men som fast avviste Quslings telefoniske «ordre» om å arrestere konge og regjering 9. april var oberst Hans Hiorth. General Ruge innstilte oberst Helset til Krigskorset med sverd for Midtskogen. Hiorths tidligere adjutant for-

søkte da å få oberst Hiorth hedret med en dekorasjon, forgjeves.

Kaptein, senere oberstløytnant Rognes, skrev 20. juni 1945 til den tidligere sjef for 2. Divisjon at det var oberst Hiorth som fattet beslutningen om å sperre veien og forsvare sperringene. Han sier: Det er all anerkjennelse verd. På Østopp-land Infanteriregiment Nr. 5's fane står da også: «Midtskogen 1940».

Dette er også all anerkjennelse verd. Oberst Hiorths besluttsomhet må måles på samme måte som oberst Erikssens på Oscarsborg. Disse gjorde det mulig for regjeringen å komme unna, og senere ta en beslutning — etter Midtskogen.

Det er mulig at kommandoforholdene på Elverum 9. april 1940 spilte mindre rolle — da — enn etterpå. ■

Norsk Militært Tidsskrift

Norsk Militært Tidsskrifts opplag pr. 31. oktober i år var på 2222 eksemplarer til abonnenter, pluss et reserveopplag på 78. Ca. 30 måtte slettes av distribusjonslisten for desember på grunn av manglende innbetaling av abonnement.

For å sikre tidsskriftets økonomi best mulig justeres opplagsstørrelsen fra måned til måned. Imidlertid går ikke lønns- og prisøkninger Norsk Militært Tidsskrift forbi. Som kjent har vi vært nødsaget til å legge på våre priser for å møte bl.a. økte trykkeutgifter. Våre abonnenter vil derfor yte oss ekstra støtte ved prompt innbetaling av abonnementskostene når innbetalingskortene blir sendt ut. Takk!

På grunn av jubileumsheftets spesielle innhold (se side 497) blir det noen artikler stående over til nummer 3 1981. Dette beklages, men vi håper at både forfatterne og leserne forstår dette, og bærer over med oss. Red.